

Kvinnor på undantag i Zorros land

Hjälten Zorro får ofta representera den mexikanske mannen, medan kvinnan är hans följeslagare i svepande kjolar och förförisk blick, men med en ärbarmhet att försvara. Machoidealet i Mexiko präglas fortfarande av den starke, modige, virile mannen. Och bilden av den underordnade kvinnan som balanserar på gränsen mellan helighet och synd lever också kvar.

Men vad händer när en kvinna bryter mot idealen och går emot maktens män? Journalisten och människorättskämpen Lydia Cacho vågade trotsa några av Mexikos mäktigaste politiker och affärsmän och för det har hon fått betala ett högt pris.

TEXT: MALIN STRÅLE, frilansjournalist FOTO: MIA CARLSSON, Natur & Kultur

2003 BLEV LYDIA CACHO kontaktad av Emma, en ung flicka som vittnade om att hon och flera andra flickor under många års tid blivit våldtagna av den inflytelserike affärsmannen Jean Succar Kuri. Han var en av huvudpersonerna i ett stort pedofilnätverk där flera inhemska och utländska affärsmän och politiker ingick. Lydia Cacho skrev flera artiklar och senare även en bok om fallet. Priset för detta har varit ständiga dödshot, åtal för ärekränkning, fängelse och tortyr. Men fallet har också betytt segrar. Hennes situation har uppmärksamrats över hela världen, bland annat i Sverige där hon tilldelades Tucholskypriset av svenska PEN 2008. Succar Kuri sitter numera i ett av Mexikos högriskfängelser, dömd till 30 års fängelse. Övriga inblandade går fortfarande fria. Trots detta är en av de största framgångarna för Lydia Cacho att man nu pratar mer öppet om pedofili i Mexiko. Kanske kan det också leda till ökade rättigheter för kvinnor och barn.

När Tidskriften Latinamerika träffar Lydia Cacho säger hon att fallets karaktär, det vill

säga att det är kvinnor och barn som sätter sig upp mot de mäktiga männen, också inneburit särskilt mycket motstånd.

– Vi lever fortfarande i en värld som tillhör männen. I telefonsamtalen som avslöjades mellan guvernör Mario Marin och affärsmannen Kamel Kacif (båda stod nära Succar Kuri och misstänks vara inblandade i fallet) så hör man tydligt att de ser samhället som sin värld. Och de som förråder deras värld, såsom flickorna och jag som skrev boken, har de rätt att straffa.

Lydia Cacho påpekar att det handlar om sex och makt. Både själva brottet pedofili men också tortyren som hon själv utsattes för hade många sexuella inslag, vilket skiljer sig från hur man skulle tortera en man.

DISKRIMINERING mot kvinnor förekommer ju över hela världen, men varför har just Mexiko präglats så hårt av machismon?

Jag ställer frågan till Edmé Domínguez, forskare och lektor vid Institutionen för globala studier på Göteborgs universitet. Hon kommer

ursprungligen från Mexiko och har forskat mycket kring kvinnorörelser och demokratiskt deltagande i landet.

– En modig kvinna är något som männen inte kan acceptera, det går inte ihop i deras modeller, säger Edmé Domínguez.

Hon menar att machismons starka position i Mexiko har flera orsaker och att den har sitt ursprung så tidigt som i den spanska erövringen. Det redan mansdominerade auktoritära aztek- och mayasamhället blandades då med den både islamiskt och katolskt influerade kulturen från den spanska södern. Fram växte ett starkt patriarkaliskt samhälle som lever kvar än idag.

KVINNANS ROLL som både helig moder och syndig förförerska, menar Edmé Domínguez, har sin grund både i kyrkans framhävande av Jungfru Maria och i historien om Malinche. Malinche, eller Malintzin som hon hette, var en aztekisk kvinna som gavs som slavinna till den spanske erövraren Cortés av mayafolket, som tidigare haft henne som slav. Språkbegäret som hon var, med både mayaspråk och det aztekiska nahuatl i bagaget, lärde hon sig snabbt spanska och avancerade till både tolk och "älskarinna" åt Cortés.

Malinche har sedan dess fått stå symbol för förräderi och förnekande av sitt ursprung, men också för den dåliga kvinnan som måste straffas. Malinches arv märks också i språket där *chingar* är ett starkt men vanligt ord som betyder att våldta och *la chingada* är den våldtagna som får skylla sig själv. Även om det kan verka banalt så menar Edmé Domínguez att detta är en del av sexualiseringen och synen på kvinnan. Det märks bland annat i att Mexiko sedan mer än tio år tillbaka har skakats av ett stort antal mycket brutala kvinnomord, så kallade *feminicidios*. Attityden kring dessa mord har varit att kvinnorna fått skylla sig själva. Det finns rapporter som tyder på att dessa *feminicidios* även blivit en sport bland män ur eliten och

likaså ett inträdesprov för män som vill ansluta sig till narkotikaligor.

Både Lydia Cacho och Edmé Domínguez påpekar hur manlighet respektive kvinnlighet har renodlats till extrema nivåer i Mexiko. I manlighet ligger förutom heder också ett visst mått av fruktan.

– Paradoxalt nog betraktas ledare för narkotikaligor lite som hjältar, berättar Edmé Domínguez. De är kriminella men samtidigt gentlemannamässiga, lite Robin Hood-aktiga. Just godheten och den negativa manligheten finns i samma person. Det är en del av manligheten, man måste vara fruktad.

Den extrema manligheten visar sig också i attityden gentemot homosexuella i Mexiko, där feminina män ses som ett hot mot den ideala manligheten och därför måste straffas extra hårt.

DET FINNS MÅNGA kvinnor som likt Lydia Cacho på olika sätt kämpar mot förtrycket och för kvinnors rättigheter i Mexiko. Att kalla det en enad kamp är dock inte möjligt. Eftersom synen på kvinnan är så varierad, med allt från radikala, urbana feminister till konservativa, religiösa essentialister som hyllar kvinnan som moder, har det också varit svårt att enas kring gemensamma mål.

Från att ha varit en medelklassrörelse växte den breda kvinnorörelsen fram under 1980-talet, där även arbetarklass- och ursprungsfolkskvinnor höjde sina röster. Trots detta finns det fortfarande klass- och etnicitetskonflikter mellan kvinnor. Frågor som exempelvis abort har skapat djupa splittringar. Kvinnoförtrycket saknar också partifärg och finns både inom vänstern och högern, även om de sistnämnda ofta också har en religiös ideologi som motarbetar exempelvis rätten till abort.

Enligt Edmé Domínguez har kampen på många sätt gått bakåt de senaste åren i takt med att den religiösa högern återigen fått ett starkt grepp om Mexiko.

MARIA ÖLUND

– Kampen för jämställdhet har på senare år gått bakåt i Mexiko, menar Edmé Domínguez.

– Vi går genom en mörk tunnel just nu och jag vet inte när ljuset kommer tillbaka. Den stegrande våldsspiralen som följd av den ekonomiska krisen och kriget mot narkotikan drabbar kvinnor extra hårt.

– Vad Mexiko behöver är en toleranskultur, fortsätter Edmé Domínguez. Att hela den politiska kulturen förändras och att vi får en tolerans gentemot olikheter och oliktankande. Denna respekt för andras rättigheter, speciellt kvinnornas, tror jag måste uppmuntras genom utbildning.

Kanske kan de mexikanska universiteten vara till hjälp. Mexiko är paradoxalt nog ett av Latinamerikas mest avancerade länder när det kommer till kvinnoforskning.

– Om utbildade kvinnor och män, som verkligen tror på mänskliga rättigheter för alla, får chans att komma till makten så tror jag att saker och ting kan förändras, avslutar Lydia Cacho.

Vägen dit är ännu lång. Under tiden fortsätter Lydia Cacho, tillsammans med många andra starka kvinnor, att dag för dag leva under dödshot för sin kamp för allas lika värde. ■